

B. M. Kramolc: Pokrajina

Književnost

Alojz Gradnik: Pojoča kri. Pesmi. Izdala in založila knjigarna Jože Žužek. Opremil akad. slikar Riko Debenjak. V Ljubljani 1944. Strani 72.

»Pojoča kri« je že druga pesniška zbirka, ki jo je letos izdal Alojz Gradnik. Avtor pa ni samo eden izmed najplodovitejših naših pesnikov, ampak nas s sleherno zbirko iznova prepričuje tudi o svoji pesniški pomembnosti. Lahko rečemo, da je danes prav on središče našega lirskega ustvarjanja, čeprav so se deloma iz njega, deloma pa tudi ob njem in mimo njega pojavili in uveljavili nekateri izraziti talenti iz vrst mlajšega rodu, predvsem Balantič in Šali.

Tudi zadnja njegova zbirka je zgovoren dokaz za to, da nam ima Gradnik kot pesnik še vedno marsikaj povedati, dasi njegove pesmi niso skoraj nikoli novost v smislu senzacije. Svet njegove poezije ni toliko odprta ravan, ki z nje vodijo pota na vse strani in od koder nikoli ne moreš videti kraj obzorja, ampak je mnogo bolj podoben vrtu, na katerem se venomer odpirajo novi cvetovi rož, ali pa nebu, na katerem se neprestano vžigajo nove zvezde. Gradnikove pesmi tako niso zanimive toliko zaradi novih motivov ali oblikovnih prizadevanj, najsi je tudi v tem pogledu neredko prav presenetljiv, ampak predstavljajo predvsem vedno nove variante pesniške lepote. Kot človek in pesnik je Gradnik slej ko prej zvest samemu sebi, središču, iz katerega je izšel in kamor se neprestano vrača, vrelcu pojoče krvi, hraniteljici življenja in pesmi, ki se mu zlivata v eno. Pesem, porojena iz srčne krvi, da, to je najboljša označba Gradnikovega ustvarjanja, katerega najlepši sadovi so prav izpovedi in izlivi najosebnejšega doživetja. Prav nič se ne čudimo, da se tudi v tej zbirki med njegovimi osrednjimi motivi spovračajo teme o življenju, ljubezni in smrti, ki so bila hkrati njegova prva srečanja s poezijo. V teh osnovnih prvinah človekovega bitja je treba iskati najprvotnejši navdih Gradnikove poezije, ki je tako po izvoru resda kar najbolj osebna, po pomenu in smislu pa občečloveška. To velja tembolj, ker njegove pesmi kljub spovračanju motivov doživljajo preobrazbo in kažejo pesnikovo duhovno preusmeritev v tem smislu, da mu srečanje z življenjskimi pojavi prehaja v obračun z njimi ter se mu doživetje spreminja v spoznanje in strasti umikajo odpovedi. To je tudi vzrok, da se mu mrak, ki skozenj vodi pot njegovega življenja, spreminja v luč ter se mu razočaranja ne izlivajo v brezupni pesimizem, ampak v vdanost usodi, s katero prečiščeni človek sprejema delež trpljenja. Tako iz Gradnikovih pesmi diha svojska življenjska modrost, ki pa ni hladno

umovanje, ampak spoznanje, izvirajoče iz drame srca kot zaključek njegovih težkih bojev. Ta konflikt in izmiritev, ki sta v bistvu faustovska, sta prikazana zdaj kot posamezno doživetje in samotna življenjska postaja, zdaj zopet kot vsota spoznanja o svetu ter kot izraz človekovega celotnega odnosa do življenja (n. pr. Bog in umetnik). Od takega doživetja in spoznanja do religioznega priznanja je samo korak in zato ni čudno, da nas Gradnikove podobe neredko spominjajo na izpovedi starih mistikov. Tako je Gradnik na podoben način kakor oni premagal svoj, prvotno močno poudarjeni individualizem.

Toda ta prehod od subjektivnosti k objektivnosti je pri njem viden tudi v otipljivejši podobi. O tem priča vrsta pesmi (Na Cankarjevem grobu, Na Krekovem grobu, Pred Vodnikovim spomenikom, Vizija itd.), v katerih se je avtor dotaknil usode svojega naroda v preteklosti, sedanjosti in bodočnosti. Najmočnejša v tej vrsti je nedvomno pesem »Pred Gubčevo glavo«, tako da ta obtožbe polna pesem predstavlja naravnost prehod v najaktualnejši cikel vse zbirke, v vrsto pesmi, kjer je avtor prikazal usodo in trpljenje naših internirancev v badoglievskih taboriščih (Rab, Obisk v taborišču na Rabu, Balada o kruhu v taborišču na Rabu, Pogreb na Rabu, Pismo po vrnitvi). Te pesmi so pomembne že samo kot življenjski dokumenti, ki slikajo pot v internacijo, njene strahote in vrnitev, zaslužijo pa priznanje tudi kot svojske sodobne balade. Poleg Balantiča, čigar »Gonarski soneti 1942« so prvi motivi te vrste v naši liriki, je prav Gradnik pokazal, da le pesnik more vkleniti življenje v svet estetskih oblik, najsi ga v motivu in snovi doživlja neposredno, kakor ga je Balantič, ali pa samo po vživetju kakor Gradnik. Prav zato je podnaslov »po resnični zgodbi« pri nekaterih pesmih prav za prav odveč. Resničnost snovi ima dovolj prič in motivika sama bi se lahko še močno razširila, pesniški realizem in njegova prepričevalnost pa sta neodvisna od teh zunanje priložnostnih osnov.

Oblikovno se Gradnikove pesmi v tej zbirki ne razlikujejo od dosedanjih, vendarle pa je njena odlika v tem, da v njej skorajda ni manjvrednih stvari. Čedalje bolj pa postaja očitno, da se v Gradnikovi liriki neposredna čustvenost umika premišljevanju, kar povzroča, da mu podobe kar same po sebi prehajajo v sentence. To prizadevanje je našlo izraza celo na zunaj v ciklu »Nagrobni napisi«. Poleg tega pogosto tudi snov sama usmerja pesnika od čustvenosti k opisu, tako da se njegova lirika neredko močno približuje epiki. Realizmu snovi tedaj ustreza tudi realizem besede, kar ustvarja včasih — kakor pri Aškercu — nekatere trdote, ki jih ponekod še povečava neknjižni narečni poudarek (položil, zapuščen, zadušil, odpóslal itd.). Posebnost Gradnikovega sloga, vidna že od začetka njegovega pesniškega ustvarjanja, je še vedno izredno pogosta uporaba mnogovezja in preskoka iz verza v verz (enjambement). Čeprav ga vodi to mestoma v prisiljenost, moramo naposled vendarle presojati moč njegove poetične zmogljivosti po takih dovršenih zgledih, kakršna sta »Galla Placidea« in »Prišla si«, da navedemo le dva primera pesmi, v katerih lahko občudujemo čudovito skladnost melodije in podobe. F. Vodnik.

France Balantič: V ognju groze plapolam. Pesnikovo celotno delo. Založila Ljudska knjigarna v Ljubljani 1944. Zbral, uredil, uvod in opombe napisal dr. Tine Debeljak. Opremil in pesnikov portret vrezal v cinkovo ploščo Marijan Tršar. Strani XLVIII + 159.

Ko se zatapljamo v skrivnostne globine notranje močnega pesnika, ki je imel ne samo voljo, marveč tudi dar, da je svojo radost in bolečino, dvom in mir, upor in predanost posređoval drugim, ko spremljamo njegove duševne boje, poraze in zmage, nam je, kakor da srečujemo sebe, svoje težave in bridkosti, svoje iskanje in spoznanje. In čim močnejši je pesnik, čim širše je njegovo obzorje, čim globlje njegovo doživetje, tem več je duš, ki zazvene ob njegovi, tem več ima prijateljev, ki se radi pomudé ob njem, da se okrepijo ob njegovem zgledu in krenejo v nove stiske potešeni, pripravljeni, vzravnani in jasni. Njihovo nasprotje so izrazno zaprti in subjektivno vase zagledani, premalo notranje močni in preveč mračni, duhovno in duševno revni pesniki,